

В. С. Батиргарєєва,

заступник директора Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ЩОДО РОЛІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Серед соціально важливих й найбільш очікуваних подій у сфері правового забезпечення боротьби зі злочинністю розробка та прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України стала чи не найважливішою подією останнього десятиріччя. Цей документ покликаний удосконалити правове регулювання кримінального судочинства, маючи за мету гуманізацію останнього шляхом наближення до передових світових стандартів і цінностей у цій галузі. Адже новаціями КПК України є забезпечення процесуальної рівності й змагальності сторін під час кримінального переслідування, значне підвищення гарантій реалізації прав підозрюваних та обвинувачених; запровадження інституту суду присяжних та ін.

Відмічаючи позитивні моменти нового КПК та дискутуючи з приводу тих новел, які ще не достатньо апробовані на національному ґрунті та фактично не довели у повній мірі своєї ефективності, разом із тим не можна не проаналізувати положення попереднього та нового кримінального процесуального законодавства з позиції їх відповідності, так би мовити, кластичним постулатам теорії запобігання злочинності. Одним із таких є реалізація кримінологічної функції суб'єктами, покликаними вести боротьбу зі злочинністю, у тому числі й під час кримінального провадження. До практичної площини реалізації зазначеної функції входить, зокрема, діяльність суб'єктів запобігання щодо виявлення та усунення причин й умов, що продукують злочинність в цілому або сприяють вчинення конкретних злочинних діянь.

Численним дослідженнями доведено, що на етапі розслідування і призначення покарання за вчинення злочину слідчо-судова профілактика має певний запобіжний ефект. За минулих часів багато наукових робіт було присвячено аналізу й розробці шляхів удосконалення цієї діяльності. Завданням сучасного періоду, на наш погляд, є своєрідна реанімація всього кращого, що було напрацьовано в цій сфері. Тому є сенс здійснити порівняння деяких норм КПК України 1960 р. та КПК України 2012 р.

У ст. 23 КПК України 1960 р. зазначалося, що при провадженні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язані виявляти причини й умови, які сприяли вчиненню злочину. Згідно зі ст. 23² КПК суд при наявності на те підстав так само зобов'язаний вжити

відповідних заходів щодо усунення причин й умов, що сприяли вчиненню злочину. Тобто спираючись на об'єктивні відомості про існування причин й умов, які безпосередньо привели до вчинення злочину, суд ініціює процес їх усунення або принаймні обмеження їх подальшої дії. Отже, у цій частині кримінологічна функція органів розслідування реалізовувалася шляхом винесення постанови, а суду – шляхом винесення, поряд із вироком, окремої ухвали. На це прямо зазначалося у кримінально-процесуальному законодавстві. До того ж у законі передбачався й механізм реагування на факти залишення указаних процесуальних актів без руху. Так, не пізніше як у місячний строк по поданню органу дізнання, слідчого чи прокурора або ухвали суду має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка надіслала подання, або суд відповідно. Залишення посадовою особою подання чи ухвали про усунення причин й умов, які сприяли вчиненню злочину, без розгляду, а також несвоєчасна відповідь на подання чи ухвалу тягнуло за собою накладення адміністративного стягнення. І хоча у законі не передбачалося, що накладення адміністративного стягнення у подальшому не звільняє особу від обов'язковості виконання подання або ухвали, все одно наявність перелічених вище норм створювало відомий запобіжний ефект на детермінаційний комплекс злочинності.

Ще один важливий момент полягав в тому, що внаслідок зобов'язання зазначених вище суб'єктів кримінального провадження виявляти причини й умови, які сприяли вчиненню злочину, по кожній кримінальній справі, можна зробити висновок, що встановлення цих злочинних детермінант входило до предмета доказування при розслідуванні будь-якої кримінальної справи. Адже вони мали неабияке значення для правильного вирішення справи по суті.

Все висловлене дозволяє констатувати, що в попередньому КПК України були норми, які володіли *безпосереднім запобіжним потенціалом* у галузі боротьби зі злочинністю, і в наявності цих норм у кримінально-процесуального законодавстві вбачався практичний важіль реалізації кримінологічної функції органів, покликаних вести у суспільстві боротьбу зі злочинними проявами.

Дещо інша ситуація виникає за новим законодавством. Справа в тому, що поверхове ставлення практиків і деяких теоретиків до можливостей профілактики злочинності під час досудового й судового слідства породило її недооцінку. Це, напевно, не могло не відбитися на новій моделі кримінального провадження. Як наслідок – у КПК України 2012 р. відсутні положення, присвячені зобов'язанням будь-якого учасника провадження доводити існування причин й умов, які сприяли вчиненню того чи іншого злочину. Тобто їх установлення винесено фактично поза обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. На наш погляд, таке становище справ не дозволяє всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, на чому наголошується у ч. 2 ст. 9 КПК України. Таким чином, у майбутньому запобіж-

ний аспект діяльності органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю, у кримінальному провадженні може виявитися значно послабленим, що негативно вплине на ефективність запобіжної роботи в цілому. З метою упередження такого розвитку подій завданням *de lege ferende* українського законодавства має стати доповнення передбаченого у ст. 91 КПК України переліку обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, положенням стосовно причин й умов, що сприяють вчиненню злочину.

В. О. Глушков,
завідувач СК № 1 Національної академії
Служби безпеки України, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОСОВНО ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ

В умовах Нового Світового Порядку починають вимальовуватися обриси нової світової релігії, окультної за своєю природою. Вона буде містити у собі елементи християнства, іудаїзму і, можливо, ісламу, але в основі її буде східний містицизм. Одним із принципів Нового Світового порядку є релігійний, що передбачає з'явлення у світ нової містичної істоти по імені Машіах, при якому буде в значному ступені змінена політико-релігійна обстановка на планеті. Машіах – це месія, якій відкриває людству закони нової релігії, з виникненням якої пов'язується наступ нової релігійності. На відміну від минулих двох християнських тисячоліть наступне тисячоліття повинно стати антихристиянським. Християнські цінності і принципи повинні бути знищені і змінені діаметрально протилежними, тобто антихристиянськими, про що свідчить розвиток сучасного екуменічного руху.

Сучасна загальносвітова практика стосовно заборони або дозволу діяльності деяких тоталітарних сект релігійного характеру є суперечливою. Так, зокрема, український законодавець встановлює кримінальну відповідальність за посягання на здоров'я людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст.181 КК України). Але, як свідчить практика, ступінь шкідливості діяльності деяких деструктивних сект значно ширше, ніж тільки посягання на здоров'я або статева розпуста. Законодавець зовсім не враховує той негативний вплив, якій може впливає на суспільство у цілому, або на конкретних його членів. Проілюструємо це на кількох прикладах.

Слід підкреслити, що, якщо існує християнська цивілізація, існує й єдина окультна релігія, яка є ворожою для християнства, і наділено єдністю і солідар-